

Att möta asylsökande barn i familj

Vägledning och
stöd till dig som aktör

Projekt Barn i familj

Projektet drivs av Resurscentrum i Strömsunds kommun och medfinansieras av Europeiska unionen genom Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF).

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Resurs-
Centrum
STRÖMSUNDS KOMMUN

Strömsunds
Kommun
Stræjmiens tjeilte

© Resurscentrum, Strömsunds kommun, 2026

Illustrationer: Ida Brogren

Grafisk form: Trampolin Kommunikation

Version 1.0

Förord

Det här materialet riktar sig till dig som på olika sätt möter barn och vårdnadshavare i asyl- och återvändandeprocess. Du kanske arbetar inom skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, civilsamhälle, myndighet eller i annat sammanhang där du blir en viktig vuxen för barn i en ofta osäker livssituation.

Det kan också vara så att du i ditt vardagliga arbete eller engagemang blir någon som barnet vänder sig till. Du kan till exempel vara lärare, tränare, fritidsledare, granne eller volontär. Din roll och ditt uppdrag påverkar vilken kontakt du har med familjen. Du kan möta barnet, vårdnadshavare eller hela familjen. Kontakten kan vara återkommande eller tidsbegränsad, vilket påverkar vilket förtroende som kan byggas och vilka samtal som blir möjliga. Oavsett roll har du möjlighet att göra skillnad i hur barnet förstår sin situation och hur tryggt det känner sig.

Med detta material vill vi beskriva de böcker vi tagit fram i projektet som stöd till barn och familjer, samt ge vägledande information i att samtala med familjer i asyl- och återvändandeprocess. Inte alla barn i

asylsökande familjer får veta att de befinner sig i en asylprocess, eller att de kanske inte får stanna i Sverige. Många asylsökande barn får avslag, men är sällan förberedda. Ansvaret att informera ligger helt på vårdnadshavarna och samtal kan ofta utebli av omsorg för att skydda barnet. Utan information riskerar barn att möta avgörande besked som obegripliga, uppslitande och med risk för större och mer långvariga konsekvenser.

Tidigt stöd kan ge barn bättre förutsättningar att förstå sin situation, känna sig delaktiga och hantera förändringen. Målet med materialet är därför att ge stöd i hur dessa samtal kan genomföras på ett sätt som stärker barnets delaktighet, begriplighet och trygghet.

Böcker från projektet

Barnboken **Lollo Här och Där** riktar sig till yngre barn och är menat att hjälpa dem att förstå vad en asylprocess är, vad ett beslut betyder och hur tankar om framtiden kan få ta plats även när mycket känns osäkert.

I berättelsen får barnen en möjlighet att spegla sina känslor och hitta ord för sådant som annars kan vara svårt att prata om.

Familjens bok om asyl är ett stödmaterial riktat till vårdnadshavare och äldre barn, med fokus på att ge korrekt, begriplig och samtalsfrämjande information om asylprocessen. Utöver information om processen ger boken kunskap om vikten av att göra barnet delaktigt, samt konkreta förslag på hur vårdnadshavare kan stötta barnen under väntan.

Resurscentrum vid Strömsunds kommun har sedan 2010 arbetat med frågor som rör mottagande av barn. Arbetet har vuxit fram ur våra erfarenheter av situationer där barn fått bifall, avslag eller avvikit. Tidigare projekt, Barnets bästa vid återvändande (BBÅ), har utvecklat metoder för information, samtal och samverkan. Resurscentrums arbetssätt stärker kunskap och förståelse både hos barn och vuxna. En viktig ståndpunkt för oss är att varenda unge räknas och behöver mötas av trygga vuxna som ger korrekt information och stöd.

Mot denna bakgrund genomför Resurscentrum idag projekt Barn i familj, finansierat av Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF). Projektets arbete ska bidra till att säkerställa ett tydligt barnperspektiv och stärka barnrätten för barn i familj som befinner sig i asyl- och återvändandeprocess i Sverige.

Materialen har tagits fram i projektet med utgångspunkt i lång erfarenhet av arbete med barn och familjer i asyl- och återvändandeprocess, tidigare publicerade BBÅ-material samt projektets kunskapsöversikt, enkäter och intervjuer. Detta har sammantaget utgjort underlaget för materialens innehåll.

För att lyssna in barns egna perspektiv inför framtagandet av de tre stödmaterialen genomfördes intervjuer med barn som befann sig i asyl- och återvändandeprocess. Intervjuer genomfördes även med vårdnadshavare, myndighetspersonal samt personal inom civilsamhället som i sina yrkesroller möter dessa barn och familjer.

**Barn har
rätt till information,
stöd och delaktighet**

Innehåll

1. Inledning	6
2. Tre perspektiv i samspel	7
3. Återvändande och (åter)integration för barn i familj – en systematisk kunskapsöversikt	9
Återvändande och (åter)integration för barn i familj	9
4. Samtal och bemötande	12
Att möta barn	12
Att möta vuxna	13
5. Stödmaterial	15
Lollo Här och Där	15
Familjens bok om asyl	17
6. Avslutning	19

1. Inledning

Att möta barn i asyl- och återvändandeprocess innebär att möta barn i en osäker period i livet. Ingen professionell eller frivillig aktör bär hela ansvaret men alla har en viktig del i helheten.

Vi hoppas att detta material i kombination med *Lollo Här och Där* samt *Familjens bok om asyl* kan underlätta för dig när du ska:

- lyssna på barnet ge tydlig och återkommande information
- samarbeta med andra vuxna
- vara lyhörd för både barnets och vårdnadshavarens situation
- hålla fast vid principen om barnets bästa

Barn som förstår sin situation, som känner sig sedda och lyssnade på, och som upplever att vuxna runt dem bär ansvaret tillsammans får bättre förutsättningar att hantera både nuet och framtiden.

Varje barn förtjänar att mötas av omtanke, professionalism och respekt. Vuxna behöver ta ansvar när tillfälle ges. Om alla väntar på att någon annan ska ta samtalet riskerar barnet att bli utan stöd. Barn behöver vuxna som vågar prata om det som kan vara svårt.

Barn i familj som befinner sig i asyl- och återvändandeprocess är en särskilt utsatt grupp. Det beror bland annat på att processen kan sträcka sig över lång tid och innebära stor osäkerhet. Dessutom ligger fokus i många möten på de vuxna. Det är de vuxna som får information, ges möjlighet att ställa frågor och tar emot besked. Barns perspektiv hamnar ofta i skuggan, trots att beslut påverkar dem minst lika mycket. En annan orsak till barnens

utsatthet är att samhället i hög grad utgår från att vårdnadshavare kan och orkar bära ansvaret för att ge barnet information, förståelse och känslomässigt stöd. Om en vårdnadshavare inte kan eller orkar fullt ut finns det ingen som automatiskt kliver in och stöttar upp barnen.

För många vårdnadshavare är det svårt att prata med sina barn om asylprocessen. Det kan handla om egen oro, traumatiska erfarenheter eller en önskan att skydda barnet. I praktiken innebär det att barn kan riskera att höra fragment av vårdnadshavarnas samtal och lämnas ensam med sina egna tolkningar, eller leva i ovisshet om vad som kan hända.

Ovisshet och brist på information förvärrar ofta barns oro. Forskning visar att barn i familjer som tvingas återvända ofta känner att beslutet kommer abrupt, att de själva haft låg delaktighet och önskar att de fått mer information i förväg. Mer information om detta finns i delen som rör kunskapsöversikten nedan.

Det är därför avgörande att barnperspektivet stärks och att barns rätt till information och delaktighet beaktas genom hela processen. Vid intervjuer med barn framkom ett tydligt önskemål om att vuxna i skolan i större utsträckning borde ta initiativ till att prata med dem om deras situation. Flera barn beskrev att de inte ville belasta sina vårdnadshavare med frågor eller samtal om beslutet eller att eventuellt behöva återvända, eftersom de upplevde att föräldrarna blev känslomässigt påverkade. Samtidigt uttryckte barnen en vilja att få prata med någon annan trygg vuxen.

2. Tre perspektiv i samspel

För att få en helhetssyn under framtagandet av material, har vi utgått från tre perspektiv om barnrätt. Att bara utgå ifrån barnperspektivet och barnrättsperspektivet uppfyller inte barnkonventionen. För att den ska uppfyllas krävs även att vi tar del av barnets perspektiv.

Barnperspektivet

Barnperspektivet utgår från vuxnas syn på barn, barndom och barns livsvillkor. Vuxnas syn påverkas av egna erfarenheter, personliga värderingar och professionell kunskap.

Den påverkas också av lagar, normer och samhällets syn på barn. Även tradition och kultur spelar en roll i hur vuxna tolkar barns behov och rättigheter. Ett medvetet barnperspektiv är viktigt för att fatta beslut som tar hänsyn till barnets bästa.

Barnrättsperspektivet

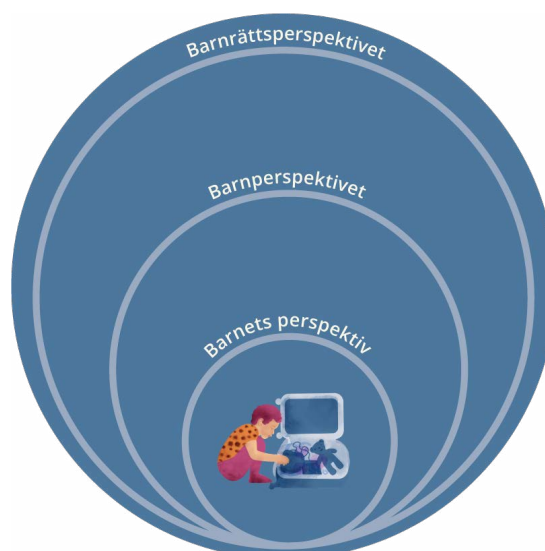
Barnrättsperspektivet innebär att utgå från barnkonventionen vid arbete med barn och beslut som rör barn. Det handlar om att belysa en fråga utifrån barns rättigheter och att väga in hur rättigheterna har tolkats av FN:s barnrättskommitté, i dess rekommendationer och allmänna kommentarer.

För att säkerställa ett barnrättsperspektiv ska minst barnkonventionens fyra grundprinciper beaktas, men fler rättigheter bör integreras där det är relevant.

Barnets perspektiv

Barnets perspektiv handlar om hur barnet själv uppfattar sitt liv och sin omvärld. Perspektivet påverkas av barnets ålder, mognad, erfarenheter, tradition, kultur och livssituation. Detta förändras även över tid. För att förstå vad som är bäst för barnet måste barnets egna tankar och åsikter komma fram.

Vuxna kan endast ta del av barnets perspektiv genom att lyssna på barnet och säkerställa att det får uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet.

Ur ett barns perspektiv

Ett barn som vistades på ett återvändandecenter berättade under intervjun att han hade vetat under lång tid att familjen befann sig i asylprocess, men att han inte mindes att någon vuxen någonsin hade pratat med honom om vad det innebar. Han hade heller inte samtalat med sina vårdnadshavare om situationen. Genom jämförelser med en klasskamrat hade han förstått att alla familjer inte fick brev från Migrationsverket. Trots detta visste han varken till vilket land återvändandet skulle ske eller när.

Han beskrev att han undvek att ta upp frågan med sina vårdnadshavare, eftersom starka känslor ofta väcktes när de pratade om situationen med andra vuxna. Barnet uttryckte i efterhand en önskan om att någon i skolan hade pratat med honom och gett honom möjlighet att ställa frågor och få information.

3. Återvändande och (åter)integration för barn i familj

– en systematisk kunskapsöversikt

I arbetet med projekt Barn i familj framkom det tidigt att det finns ett begränsat kunskapsunderlag som specifikt belyser barn i familj i asyl- och återvändandeprocess. Särskilt gällde detta kunskap om hur barn påverkas av ett återvändande och vilka förutsättningar som har betydelse för utbildning, sociokulturell (åter)integration och hälsa.

Mot denna bakgrund gavs Delegationen för migrationsstudier (Delmi) i uppdrag av projektet att genomföra en bred genomgång av nationell och internationell forskning. Kunskapsöversikten utgick från två övergripande frågeställningar:

hur barn i familj påverkas av ett återvändande, samt vilka möjligheter och hinder tidigare studier identifierar för en framgångsrik återvändande- och (åter)integrationsprocess. Kunskapsöversikten ligger till grund för projektets kunskapsunderlag.

Detta kapitel innehåller en sammanfattning av resultatet, skriven av kunskapsöversiktens författare Pinar Aslan Akay, utredningssekreterare vid Delmi.

Återvändande och (åter)integration för barn i familj

Området återvändande, särskilt för barn, har genom åren visat sig vara otillräckligt beforskat. Forsknings- och kunskapsöversikten Återvändande och (åter)integration syftar till att dels bekräfta om befintliga kunskaper och erfarenheter stöds av forskning, och dels undersöka om översikten påvisar behov av fler studier. Kunskapsöversikten sammanställer forskning om hur barn i familjer påverkats av att återvända till sina ursprungsländer efter att ha migrerat till ett annat land.

Studien syftar till att ge en ökad förståelse för barnens upplevelser, samt påverkan

på deras utbildning, hälsa, och sociala och kulturella integration. Tidigare forskning visar att återvändandet ofta är en komplex och utmanande process, där barnens behov och rättigheter kan bli åsidosatta.

Målet har varit att bidra till ökad beredskap för samhällsaktörer i Sverige som är involverade i återvändandeprocessen för barn i familj. En sådan beredskap kan öka barn och familjers förmåga att förbereda sig och mobilisera sina resurser inför återvändandet, samt ge barnen bättre förutsättningar för anpassning efter återvändandet.

Översikten är en del av den kunskapsproduktion som ligger till grund för de stödmaterial som projektet tagit fram, för barnet, vårdnadshavaren och aktörer som möter dem. Den bidrar även till en starkare koppling mellan teori och praktik. Förhoppningen är att översikten ska bidra till att på alla nivåer öka medvetenheten om barnets behov och det vuxenansvar som åligger oss.

Barnens upplevelser innan återvändandet och deras behov

Studier visar att tiden innan återvändandet är kritisk för barns psykosociala hälsa. Stabilitet och trygghet under asylprocessen har visat sig vara viktig för hur barnen mår även efter ett återvändande.

Barn utan en stabil tillvaro i mottagarlandet kan uppleva oro och osäkerhet, vilket kan leda till ett försämrat socio-emotionellt välbefinnande även efter ett återvändande till ursprungslandet, oavsett om familjens återvändande är frivilligt eller påtvingat. Det är också vanligt att barnen upplever återvändandet som påtvingat, även då vårdnadshavarna återvänder frivilligt (eller återvandrar).

Detta är särskilt vanligt då barnen inte känt sig delaktiga i processen. Polisiära ingripanden vid tvångsutvisningar kan vara särskilt traumatiska för barnen, speciellt när de sker plötsligt och utan förklaring.

Brist på delaktighet och förberedelse

Barn upplever ofta återvändandet som abrupt och oförutsägbart. Deras delaktighet i processen är begränsad, och många vårdnadshavare saknar resurser och kunskap för att ge tillräcklig information. Det är också vanligt att vårdnadshavare försöker skydda sina barn från information som de tror kan vara svår för barnen att hantera.

Detta leder i sin tur till att barn är oförberedda inför att återvända, saknar information om vad som kan ske efter ett återvändande, vilket leder till känslor av maktlöshet, ångest och oro inför framtiden.

Utbildningsutmaningar

Barn i återvändande familjer möter hinder i skolan, exempelvis språkliga svårigheter och skillnader i utbildningssystem. Vidare kan diskriminering, mobbning och brist på pedagogiskt stöd leda till svårigheter i att anpassa sig till den sociala miljön i skolan och till undervisningen. Jämnåriga släktingar eller familjevänner kan i detta avseende vara en skyddsfaktor, varför ett socialt nätverk i ursprungslandet är viktigt.

Det finns även studier som visar att skolor i vissa länder, särskilt i Östeuropa, utvecklat framgångsrika metoder för att stötta barn som återvänt. Dessa metoder används emellertid inte systematiskt, utan på initiativ av enskilda lärare och rektorer.

Hälso- och sjukvård

Tillgången till sjukvård för återvändande barn är ofta begränsad på grund av ekonomiska hinder eller brist på rättigheter. Detta kan ha negativa konsekvenser för barnens fysiska och psykiska hälsa. Studier visar att barn som återvänt har sämre hälsa än jämförbara barn i landet utan migrationsbakgrund. Vanliga hälsoproblem bland barn som återvänt är depression, PTSD, ätstörningar, stress och psykosomatiska symptom såsom huvudvärk, magont och sömnstörningar.

Sociokulturell integration

Barn kan uppleva svårigheter att anpassa sig till en ny social och kulturell miljö. Det finns risk för utanförskap, särskilt om de saknar tidigare erfarenhet av eller anknytning till landet de återvänder till. Studier visar dock att integrationen kan förbättras över tid, särskilt om barnen får möjlighet att upprätthålla sociala relationer och delta i utbildning.

Ekonomiska och administrativa hinder

Vårdnadshavare som återvänder kan ha svårigheter att hitta arbete och bostad, vilket indirekt påverkar barnens välbefinnande och stabilitet. Bristande ekonomiska resurser kan leda till att barn får begränsad tillgång till skolmaterial, fritidsaktiviteter och en trygg hemmiljö.

Påverkan av kön, ålder och geografisk plats

Studier visar att flickor ofta är mer sårbara vid återvändande, särskilt i samhällen där könsroller

är mer strikt reglerade. Äldre barn och tonåringar har svårare att anpassa sig än yngre barn, eftersom deras identitet och anknytning till det tidigare hemlandet ofta är starkare.

Geografiska faktorer spelar också en roll; barn som återvänder till landsbygdsområden kan ha sämre tillgång till utbildning och sjukvård jämfört med de som återvänder till städer.

Slutsatser från kunskapsöversikten

För aktörer i Sverige visar kunskapen från översikten att det finns flera sätt att förändra arbetet med barn i återvändandeprocessen. Skolpersonal, socialtjänst, frivilligorganisationer och andra aktörer kan dra nytta av denna kunskap genom att erbjuda mer individuell och helhetsorienterad support. Det kan bland annat handla om att skapa bättre förutsättningar för förberedelse genom modersmålsstöd, kunskap om ursprungslandet och dess utbildningssystem. Det kan också handla om information till vårdnadshavarna för att göra dem mer införstådda och förberedda på hur deras barn eventuellt kan påverkas av återvändandet.

Aktörer i Sverige kan därmed spela en viktig roll genom att arbeta nära både barn och vårdnadshavare, ge dem information om vad som förväntas under och efter återvändandet samt skapa utrymme för barnen att uttrycka sina åsikter om processen.

Viktigt är också att dessa aktörer aktivt arbetar med att minska eventuell isolering genom att skapa sociala och gemensamma mötesplatser, där barnen kan få ett aktivt stöd av både vuxna och kamrater som står inför en liknande situation. Ett tätare samarbete mellan olika samhällsaktörer, såsom utbildningsväsendet, socialtjänsten och frivilligorganisationer, kan också bidra till att skapa ett mer samordnat och effektivt stöd för barn i familjer i återvändandeprocessen.

4. Samtal och bemötande

I det här kapitlet finns en översiktlig genomgång av sådant som kan vara bra att ha med sig i kontakt med barn och vårdnadshavare i asyl- och återvändandeprocessen. Fokus ligger på bemötande och samtal, samt på vårdnadshavares förutsättningar att inkludera barnet.

Att möta barn

Barn i asyl- och återvändandeprocess har rätt till delaktighet och tydlig information. Att ge barnet möjlighet att prata med en trygg vuxen och möjlighet att ställa frågor kan hjälpa barnet att förstå sin situation. I möten med barn behöver informationen vara både korrekt och anpassad. För mycket på en gång kan bli överväldigande, men för lite kan skapa mer osäkerhet. Det hjälper att vara tydlig med vad som är bestämt och vad som fortfarande är oklart, och att undvika att lova sådant som inte går att påverka. Om barnet ställer frågor du inte kan svara på är det bättre att säga att du inte vet, och att du kan försöka ta reda på det och återkomma, eller ta reda på det tillsammans med barnet.

En bra samtalsmiljö är lugn och så fri från stress som möjligt. Om det går kan barnet få vara med och påverka var samtalet sker. Barn kan behöva tid för att hitta sina ord, och tystnad kan vara en del av samtalet. Samtidigt tar barn ibland upp svåra frågor spontant. När det är möjligt kan det vara värdefullt att stanna upp och ta samtalet direkt. Om det inte går är det viktigt att vara tydlig med när ni kan prata igen, så att barnet känner att frågan tas på allvar och inte lämnas hängande.

Det är viktigt att ta barnets kommunikation på allvar även när den inte är tydlig. En rekommendation är att erbjuda barn olika

uttrycksformer och att vara kreativ i möten med barnet. Vår erfarenhet säger att närvaro, empati och kreativitet är avgörande när man bygger relation med barn. Kommunikation kan föras utan ord, till exempel genom musik, bilder, rörelse eller måleri. Bekräfta barnets känslor även när de verkar små, för barnet kan de vara stora.

Barn behöver få veta att känslor kan vara blandade och att reaktioner kan se olika ut. Ilska, glädje, sorg, besvikelse, skuld eller förvirring kan finnas både under väntan och när besked kommer. När vuxna tar emot barnets känslor utan att värdera dem och utan att försöka lösa allt direkt, kan barnet lättare förstå att det de känner är tillåtet.

Det är viktigt att tidigt tala i termer av om barnet och familjen får uppehållstillstånd, inte när. Att stötta ett barn att fundera på hur framtiden kan se ut oavsett om det blir ett avslag eller ett bifall hjälper barnet att vara mer förberedd. Samtalen kan ge barnet tillfälle att lyfta eventuell oro eller ställa frågor och det kan öka barnets känsla av kontroll och förutsägbarhet.

Förbereda inför återvändande

Om ett återvändande blir aktuellt kommer stora förändringar ske för barnet. För att minska eventuella negativa konsekvenser är det vid ett återvändande av stor vikt att stötta barnet i att

förbereda sig. Det kan innebära att förbereda praktiskt, emotionellt och med begriplig information. Barn som ska lämna skola, vänner och det som är bekant kan behöva stöd i att ta avsked. Samtal om hur barnet vill säga hej då och vilka kontakter barnet vill försöka behålla och hur det ska gå till kan göra förändringen mer hanterbar. För barn som bott länge i Sverige kan ett återvändande upplevas som att börja om i något nytt, särskilt om barnet saknar egna minnen av landet familjen ska flytta till.

I materialet läggs stort fokus på samtal med barn och vikten av att ge barnen information och låta dem vara delaktiga i sin process. Samtidigt är det oerhört viktigt att även låta barnen vara i nuet och ha vardag i så stor utsträckning som möjligt. Många gånger kan det enklaste vara att möta barnens frågor i det som sker vardagligt och naturligt, om den möjligheten finns.

Att möta vårdnadshavare

Föräldraskap kan vara svårt i många sammanhang och som aktör är det av vikt att förstå att en vårdnadshavare i asyl- och återvändandeprocess lever i en situation som är ännu mer utmanande och komplex.

I arbetet med asylsökande familjer går kontakten ofta via vårdnadshavare. Många aktörer möter barnet sällan eller inte alls, men kan ändå arbeta för att göra barnet delaktigt. Vårdnadshavares förståelse och trygghet påverkar barnet direkt, så att stötta vårdnadshavare är att stötta barnet. Den här delen handlar om bemötande av vårdnadshavare i en pressad situation och om hur du kan bidra till att barnet får information och blir inkluderat.

Som tidigare nämnts i inledningen är det för många vårdnadshavare svårt att prata med sina barn om asylprocessen. Det kan handla om egen oro, traumatiska erfarenheter eller en önskan att skydda barnet.

I många familjer finns också normer eller erfarenheter som påverkar vad man pratar med barn om. Många barn beskriver att de ofta förstår mer än vuxna tror, och att det som blir svårast

är att inte få förklaringar. Ett återkommande inslag i möten med vårdnadshavare bör vara att stärka deras förutsättningar att ge barnet information på en nivå som passar barnets ålder och mognad. Ett viktigt förhållningssätt i mötet är därför att bekräfta vårdnadshavarens omsorg och intention, men samtidigt tydliggöra vikten av att göra barn delaktiga.

Vårdnadshavares förståelse av asylprocessen spelar roll. När de själva har överblick över vad som händer, vilka steg som finns och vad olika besked kan innebära, blir det lättare för dem att inkludera barnet. I möten kan det därför vara viktigt att fånga upp missförstånd och luckor, och säkerställa att man ger korrekt information.

Det kan finnas skillnader mellan vårdnadshavarens och barnets relation till hemlandet. Barn som har bott länge i Sverige kan sakna egna minnen av ursprungslandet, eller aldrig ha bott där alls. För barnet kan ett återvändande därför upplevas som att börja ett helt nytt liv på en ny plats, snarare än att "komma tillbaka".

Kunskapsöversikten beskriver detta som en integrationsprocess snarare än en återintegrationsprocess. Detta perspektiv är viktigt för både vårdnadshavare och aktörer som möter familjen att ha med i samtal med barnet om framtiden, skola, språk, relationer och vardag, och är särskilt viktigt om ett återvändande skulle bli aktuellt.

Sociala nätverk

Sociala nätverk spelar en avgörande roll i att erbjuda både praktiskt och emotionellt stöd och avsaknaden av dessa kan påverka både barnets och vårdnadshavarens välbefinnande. Många asylsökande familjer lämnar sina sociala nätverk i samband med flykten till Sverige. När det inte finns ett naturligt socialt nätverk spelar det offentliga många gånger en större roll.

Där kan trygga vuxna i skolan, olika typer av fritidsverksamhet eller andra sociala sammanhang vara extra viktiga för både barn och vårdnadshavare. Du som aktör kan i dina möten med vårdnadshavarna uppmärksamma vilka som finns kring familjen och barnet och därigenom bidra till att barnet får stöd från fler än sina allra närmaste vuxna i familjen. I en pressad situation kan vårdnadshavarna behöva hjälp att tänka igenom vilka vuxna i nätverket som barnet litar på och hur barnet kan få fortsätta ha kontakt med dem, både här och vid en eventuell flytt.

Alla vårdnadshavare behöver få vara experter vad gäller sitt barns bästa, även i de allra mest utmanande av situationer. Empati, respekt och en vilja att förstå och förklara är avgörande för att bygga relation, skapa förtroende och få samtycke till att möta och stötta barnet.

Vid misstanke om att barn far illa

Slutligen behöver möten med vårdnadshavare ibland också handla om professionella gränser och ansvar. Det kan vara viktigt att vara tydlig med när information eventuellt behöver föras vidare. I faktarutan finns kort information om anmälan till socialtjänsten vid misstanke om att barn far illa.

Anmälan till Socialtjänsten

Alla barn har rätt till trygghet, omsorg och skydd. Vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa, är det viktigt att ta ansvar och agera genom att göra en orosanmälan till socialtjänsten i den kommun barnet bor. De tar emot din oro och gör en bedömning av vad som behöver göras.

Det finns inga formella krav på hur en anmälan ska se ut, men det är till stor hjälp om du beskriver din oro så konkret som möjligt, vad du sett, hört eller upplevt. En tydlig beskrivning underlättar socialtjänstens arbete att förstå barnets situation.

Alla uppmanas att anmäla när ett barn misstänks fara illa. Som privatperson kan du, om du vill, välja att vara anonym. Det innebär att du inte berättar vem du är när du kontaktar socialtjänsten.

För vissa yrkesgrupper är skyldigheten att anmäla fastslagen i lag. Men det finns också ett moraliskt ansvar för alla vuxna att agera när ett barn verkar fara illa, oavsett om det finns en formell anmälningsplikt eller inte.

5. Stödmaterial

I det här kapitlet presenteras projektets två böcker Lollo Här och Där och Familjens bok om asyl, illustrerade av Ida Brogren. Böckerna är menade att användas som informationskälla och samtalsverktyg för familjer i asyl- och återvändandeprocessen, samt som stöd för aktörer och andra trygga vuxna. De ramar in asylprocessen och vardagen under väntan, och lyfter tankar och känslor som kan finnas före och efter ett beslut.

Lollo Här och Där

Lollo Här och Där är en illustrerad barnbok, skriven tillsammans med författaren Viveka Sjögren. Boken är menad att användas som stöd i samtal med yngre barn i asyl- och återvändandeprocessen.

Berättelsen följer Lollo, som har rest med sin familj till ett nytt land för att söka asyl. Familjen väntar på ett beslut från Migrationsverket, och Lollo vet inte om de får stanna i Här eller måste åka tillbaka till Där. Genom Lollo's ögon får vi följa hur det kan vara att komma till ett nytt land, vara i en asylprocess och leva vardagslivet under tiden.

Om boken

Boken är skapad för att vara ett konkret verktyg för aktörer att prata om asylprocessen med yngre barn på ett tryggt sätt. I stället för att barnet ska behöva gissa, höra fragment av vuxnas samtal eller leva i osäkerhet, kan berättelsen ge en gemensam utgångspunkt för samtal om olika delar av processen, till exempel väntan, möten, beslut och återvändande.

Hej, jag heter Lollo.

Jag har rest långt med min familj från landet Där, där det inte längre kändes tryggt.

Nu bor vi i landet Här och väntar på ett viktigt beslut från Migrationsverket.

Jag går i skolan och har fått nya vänner, men att vänta är inte lätt.

Särskilt när jag inte vet vad som ska hända.

Tänk om vi får stanna, eller tänk om vi måste åka tillbaka?

Berättelsen utspelar sig i en fantasivärld där familjen talar "däriska" och kommer från landet "Där", och nu är i landet "Här", där man talar "häriska". Tanken är att detaljerna ska vara neutrala så att barnet lättare kan känna igen sig i situationen med sin egen historia. Det kan skapa utrymme för frågor och samtal utan att barnet behöver prata om sig själv direkt.

Boken finns just nu bara på svenska. Därför har stor vikt lagts vid illustrationerna, så berättelsen i stor utsträckning ska gå att följa även genom att titta på bilderna tillsammans.

Berättelsen som verktyg

Berättelsen skildrar situationer som kan väcka oro hos barn, till exempel att vänta länge på beslut, att gå på möte hos Migrationsverket, och att behöva lämna det som är bekant. Boken kan hjälpa till att sätta ord på känslor som oro, ilska eller sorg och visa att sådana reaktioner kan vara vanliga.

I berättelsen möter Lollo nya ord och moment som kan vara svåra att förstå, till exempel fotografering, fingeravtryck och asylutredning. Det ger möjlighet att stanna upp under läsningen och förklara vad olika ord och moment betyder. I boken finns också faktarutor som förklarar centrala ord i sammanhanget. Berättelsen tar även upp att ett beslut kan innebära olika utfall, och nämner också överklagande. Den tar även upp vad det kan innebära att stanna utan tillstånd, att leva "papperslös", genom en dialog mellan Lollo och vännen Abel. Dessa scener kan ge en ingång till att prata om svåra frågor på ett sätt som är anpassat för barn.

Boken är också tänkt att fungera som ett stöd för vårdnadshavare och andra viktiga vuxna. Om vårdnadshavare själva känner oro eller osäkerhet kan den gemensamma läsningen ge en ram för samtal med barnet.

I berättelsen har Lollo inte bara sina vårdnadshavare, utan också Abel. Han är en nära vän till familjen och en viktig vuxen i Lollo's nätverk. Det kan ge en naturlig ingång till att prata om vilka vuxna barnet känner sig trygg med och vem barnet kan vända sig till när något känns svårt.

De interaktiva delarna syftar till att ge barnet konkreta sätt att uttrycka sig och bli lyssnat på. Teckningar, brev och listor kan också ge vuxna bättre förståelse för vad barnet tänker på och låta barnet styra samtalet.

Lollo Här och Där är inte en lösning på allt, men kan vara ett verktyg att utgå ifrån i möten med yngre barn i asyl- och återvändandeprocess.

Interaktiva inslag

Fågeln som ställer frågor

En liten fågel dyker upp genomgående i boken och ställer frågor till barnet. Frågorna kan användas under läsningen, och det går också att hitta på egna frågor som passar barnet och situationen.

Ritsida

En ritsida av ett tomt hus med frågan "Hur ser det ut där du bor?". Den kan exempelvis användas för att på ett neutralt sätt prata om barnets vardag här och nu, eller om sådant barnet saknar från "Där". Om familjen ska återvända kan sidan även användas för att prata om hur barnet tror det ser ut där de bor i framtiden, eller annat som är lämpligt i barnets situation.

Känslosida

Illustrationer av Lollo med olika ansiktsuttryck som kan användas som stöd för att identifiera och prata om känslor.

Brevpapper för hälsningar

Barnet kan rita eller skriva en hälsning till någon som står barnet nära, i Sverige eller i landet Där. Det kan användas för att säga hej då, hålla kontakt eller något annat barnet önskar.

Kontaktkort

En sida där barnet kan skriva kontaktuppgifter till viktiga personer. Den kan också användas för att prata om vilka relationer barnet vill behålla och prata om hur det skulle kunna gå till.

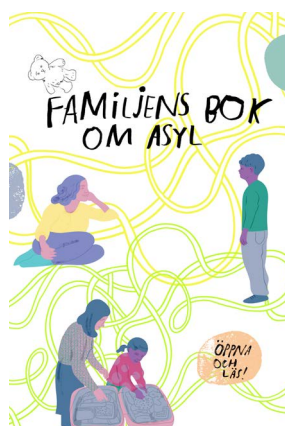
Målarsidor

Enkla målarsidor som kan sysselsätta barnet medan andra samtal pågår, eller bara få vara barn en stund.

Familjens bok om asyl

Boken följer asylprocessens olika steg.

Den kombinerar saklig information med återkommande samtalsstöd, till exempel frågor, rutor och korta avsnitt som vänder sig direkt till barnet eller vårdnadshavaren. På så sätt får familjen information som är lätt att ta till sig och barnet får möjlighet att ställa frågor och uttrycka sina tankar.

Boken kan användas av familjerna självständigt men är även gjord för att olika aktörer som möter familjer ska kunna använda den som samtalsstöd vid möten med familjer i asyl- och återvändandeprocess. Som aktör kan man välja att arbeta med

boken som helhet eller med valda delar utifrån familjens behov.

Bokens kapitel

Kapitel 1: När ni kommer till Sverige

Kapitel 2: När ni lever i väntan

Kapitel 3: När ni pratar om framtiden

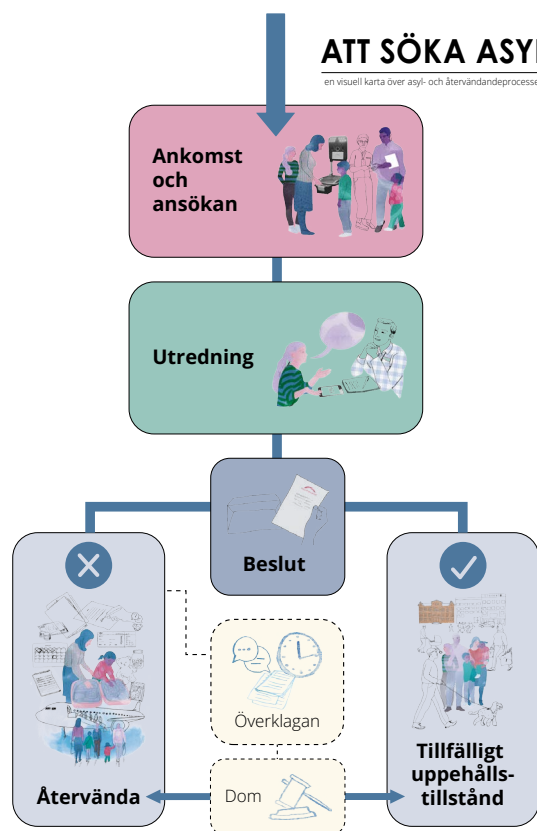
Kapitel 4: När ni får ett beslut

Kapitel 5: Om ni behöver återvända

Information om asyl- och återvändandeprocessen

Familjens bok om asyl följer asylprocessens steg, från att familjen kommer till Sverige fram till beslut och ett eventuellt återvändande. Den ger grundläggande information om vad som kan hända i olika delar av processen och vilka moment familjen kan möta. Till exempel ansökan och utredning hos Migrationsverket, väntan, beslut och överklagande. Den tar också upp praktiska frågor som kan bli aktuella tidigt, till exempel boende, ekonomi, LMA-kort, skola,

vård och tolk. I boken finns ett visuellt verktyg, asylkartan, som visar asylprocessens steg och kan användas för att prata om var familjen är i processen och vad som kan bli nästa steg.

Boken ersätter inte myndighetsinformation i det enskilda ärendet, men kan hjälpa familjen att få en överblick. Den kan även hjälpa familjen att förstå processen och veta vilka frågor som kan vara bra att ställa och vem de kan vända sig till. I boken lyfts exempelvis varför asylskäl är centrala i utredningen och att varje person i familjen prövas som individ och därför får individuella beslut.

Trygghet, delaktighet och förberedelse för förändring

Utöver information om processen ger boken kunskap om vikten av att göra barnet delaktigt, samt konkreta förslag på hur vårdnadshavare kan stötta barnen under väntan. Ett stort fokus i boken ligger på samtal, vardagsrutiner och olika former av känslomässigt stöd. Vidare lyfter boken betydelsen av att behålla modersmålet, liksom att barnet ges möjlighet att fortsätta ha kontakt med viktiga sammanhang och trygga vuxna som skapar struktur och stöd, till exempel skolan. Det här knyter an till de skydds- och riskfaktorer

för barn som lyfts i kunskapsöversikten Återvändande och (åter)integration för barn i familj, som stabilitet, begriplighet och stödjande relationer.

I **separata delar** förklaras dessutom varför det kan vara hjälpsamt att prata om framtiden och om alternativa målbilder redan innan ett beslut. En del vänder sig till barnet och en till vårdnadshavaren.

Om ett återvändande blir aktuellt innehåller boken också stöd som är praktiskt och förberedande. Den tar upp sådant som kan behöva ordnas och planeras, och att det kan göra skillnad för barnet att få veta vad som ska hända steg för steg och få tid att förbereda sig på förändringen.

6. Avslutning

Materialen vänder sig till olika målgrupper men har samma grund i barns rätt till information och delaktighet i sin egen asylprocess.

Barns behov upphör inte vid formella beslut eller organisatoriska gränser. För barnet är processen en del av vardagen, relationerna och framtidstänkarna. När trygga vuxna runt barnet delar ansvar och håller fast vid ett barnperspektiv, ökar möjligheten att barns rättigheter blir tillgodosedda.

Vi hoppas att materialet, tillsammans med de övriga stödmaterialen, kan vara ett stöd för vuxna i möten med barn i asyl- och återvändandeprocess och bidra till att barnets röst får plats. Varje barn har rätt att bli bemött med respekt och att bli taget på allvar.

Vill du veta mer?

Kontakta oss:

rc@stromsund.se

www.begripligt.nu